

دو فصلنامه علمی پژوهشی کتاب قیم
سال هفتم (۱۳۹۶)، شماره هفدهم

واکاوی مفهوم «انباء الغیب» در داستان نوح (ع) بر اساس آیات سوره هود

مریم حسن جوهری^۱
حامد دژ آباد^۲
سید حسن خلیفه واقفی^۳

چکیده

ماجرای نوح (ع) در آیات متعددی از قرآن بیان شده است. با این همه تکرار، اما خداوند متعال در آیه ۴۹ سوره هود برای داستان حضرت نوح (ع) عبارت «أَنْبَاءِ الْغَيْبِ» به کار برده است. به کارگیری عبارت مذکور این پرسش را ایجاد می کند که چرا با وجود یادکرد سرگذشت نوح (ع) در عهدین و همچنین آگاهی پیامبر (ص) و مردم از ماجرای این رسول الهی در آیات نازل شده قبلی، در این سوره از عبارت «أَنْبَاءِ الْغَيْبِ» استفاده شده است؟ به صورت معمول، معنای برآمده از انباء غیب آن است که نه پیامبر (ص) و نه پیروان ادیان دیگر، از مضامین سوره هود درباره نوح (ع) اطلاعی نداشته باشند. اما آیا چنین برداشتی از این عبارت می تواند درست باشد؟ و اساساً چگونه می توان معنای حقیقی این عبارت را دریافت نمود؟ برای پاسخ به این سؤال، ماجرای نوح (ع) در عهدین بررسی و با آیات قرآن مقایسه شد؛ سپس موارد تمایز داستان نوح (ع) در سوره هود با سایر آیات مرتبط با ایشان در قرآن احصاء شد. در پایان، امور اختصاصی ماجرای نوح (ع) در سوره هود شناسایی گشت که می توان این موارد را به عنوان مصادیق «أَنْبَاءِ الْغَيْبِ» در این سوره به حساب آورد.

واژگان کلیدی: انباء غیب، نوح (ع)، سوره هود، قرآن کریم، عهدین.

۱. کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث دانشگاه تهران، پردیس فارابی (نویسنده مسئول) /

mjohari55@yahoo.com

۲. معاونت فرهنگی دانشگاه پردیس فارابی / h.dejabad@ut.ac.ir

۳. کارشناسی ارشد مهندسی صنایع، مدیریت بهره‌وری دانشگاه تربیت مدرس / it_vaghefi@yahoo.com

۱- مقدمه

از زمان نزول قرآن کریم، آنچه عزم و تلاش اندیشمندان علوم قرآنی را برانگیخته و آنان را به تکاپو در این عرصه وادار کرده است، بهره‌برداری و استخراج معارف بی‌نظیر قرآن برای رسیدن به رشد و تعالی انسانی و استفاده از هدایت این معجزه بی‌بدیل الهی بوده است.^۱ ناگفته پیداست که دعوت خداوند متعال به تفکر و تعقل در آیات نیز نقش بی‌بدیلی در ترغیب مسلمانان به این مهم را ایفا نموده است.^۲

در این میان، داشتن زاویه نگاه درست به آیات قرآن منجر به کشف معنا و مفهوم آیات و همچنین افزون‌گشتن بهره اندیشمندان از معارف ناب آیات الهی می‌شود. ارائه مثالی در این باب، اهمیت زاویه دید را مشخص می‌سازد: تب‌سنجی را در نظر بگیرید که درجه حرارت بدن بیمار را نشان می‌دهد، افراد غیرمتخصص نمی‌توانند درجه حرارت را از روی آن بخوانند ولی طبیب، چون تب‌سنج را از زاویه درست آن در دست می‌گیرد، به سهولت می‌تواند از آن استفاده کند. تبیین صریح، بدون شبهه، روان و قابل فهم آیات الهی نیز به همین شکل نیازمند داشتن دریچه و منظری است که خداوند متعال آیاتش را بر اساس آن نازل کرده است.

داستان نوح (ع) به‌عنوان سرگذشت یکی از بزرگ‌ترین رسولان الهی، در قالب یک سوره کامل در سوره نوح (ع) آورده شده است. علاوه بر آن، بخش‌هایی از داستان نیز به‌صورت پراکنده و در قالب مجموعه‌هایی از آیات بر رسول گرامی اسلام نازل شده است. آنچه در این گفتار مورد بررسی قرار می‌گیرد، بازنگری و ژرف‌اندیشی در داستان این رسول اولوالعزم است که خداوند متعال در آیات ۲۵ الی ۴۹ سوره مبارکه هود (ع) نازل کرده است. گوهر معرفتی که از صدف این آیات صید شده است، ثمره نگریستن به این مجموعه آیات از منظر و دریچه آیه پایانی آن یعنی آیه: ﴿تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا...﴾ (هود: ۴۹/۱۱) می‌باشد. درباره این آیه سؤالاتی قابل تأمل مطرح است. برای مثال منظور خداوند از ﴿أَنْبَاءِ الْغَيْبِ﴾ چیست؟ باوجود آیاتی که قبل از این سوره راجع به نوح (ع) نازل شده است، چرا خداوند در این آیه عنوان می‌کند که این داستان از اخبار غیبی است که هیچ‌کس حتی پیامبر اکرم (ص) هم از آن اطلاعی ندارد؟

۱. ﴿هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ﴾ (آل عمران: ۱۳۸).

۲. ﴿لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ (انبیاء: ۲۱ / ۱۰)؛ ﴿بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ (نحل: ۴۴ / ۱۶).

علاوه بر آن، داستان نوح (ع) در زمان رسولان پیشین مطرح و مشهور بوده است. حتی در زمان نزول این آیات که بنا بر قول مشهور مفسرین در انتهای حضور رسول اسلام (ص) در مکه و قبل از هجرت می‌باشد (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۹، صص ۳-۴) اهل کتاب در مکه حضور داشتند و طبیعتاً بایستی به واسطه ذکر این سرگذشت در عهدین از آن آگاهی داشته باشند. با مقدماتی که بیان شد این سؤال پررنگ می‌نماید که منظور خداوند از انباء غیب دانستن این داستان چیست؟ واضح است که مراد از آن بی‌اطلاعی مردم از اصل داستان نیست و بایستی منظور دیگری از آن در نظر گرفته شده باشد. این مقاله عهده‌دار یافتن پاسخ به این سؤال است و آنچه در ادامه می‌آید راهکاری برای پاسخ‌گویی به سؤالات موجود در این زمینه می‌باشد.

۲- واژه‌شناسی

به منظور کشف مراد و مقصود باری تعالی، ابتدا به بررسی ریشه و تبار دو واژه انباء و غیب می‌پردازیم و سپس نظرات محققین عرصه تفسیر را ذیل این آیه مورد مذاقه قرار می‌دهیم.

۲-۱- غیب

در معجم مقاییس اللغة ذیل واژه غیب آمده است: «الْغَيْبُ: كُلُّ مَا غَابَ عَنْكَ وَ مِمَّا لَا يَعْلَمُهُ إِلَّا اللَّهُ» (ابن فارس، ۱۴۰۴، ج ۴، ص ۴۰۴). ریشه غیب نیز به آنچه از چشم‌ها مستتر است معنا شده است.

علامه مصطفوی در کتاب التحقیق غیب را طبق آیه ﴿عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ﴾ (انعام: ۷۳/۶) مقابل شهود دانسته است و عنوان می‌دارد: «همان‌گونه که برای شهود معانی متفاوتی وجود دارد به همان نسبت مفهوم غیب نیز متفاوت است و شهود چهار مرتبه معنایی دارد که به ازاء هر مرتبه معنای غیب نیز متفاوت خواهد بود. این چهار مرتبه شهود عبارتند از: حضور مکانی، حضور با حواس ظاهر، حضور در علم و حضور در مقام معرفت و بصیرت و به تبع، چهار مرتبه غیب نیز مترتب می‌شود که معانی مقابل و متضاد آن را پیدا می‌کند. به‌عنوان نمونه در آیه ۱۲ سوره یوسف ﴿لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَ أَلْقُوهُ فِي غِيَابَتِ الْجُبِّ﴾ کلمه غیابت در مرتبه اول معنایی و به مفهوم مکانی دلالت دارد یعنی برادران، یوسف (ع) را ته چاه انداختند؛ و یا در آیه ۲۷ از سوره نمل آمده است: ﴿فَقَالَ مَا لِي لَأَ أَرَى الْهُدُودَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ﴾ که در اینجا به معنای غیبت از نظر و دیده است یعنی غیبت از لحاظ حواس ظاهر» (مصطفوی، ۱۳۶۸، ج ۷، ص ۲۹۱). با این

تبیین معنایی و همچنین توجه به ادامه آیه که می‌فرماید: ﴿مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا﴾، مراد از غیب در آیه ۴۹ سوره مبارکه یعنی آنچه از علم و آگاهی شما پنهان است و آن را نمی‌دانید.

۲-۲- انباء

انباء در کتب لغت از ریشه نبأ آمده است. خلیل بن احمد فراهیدی در العین، معنای نبأ را به صورت موجز، خبر معنا کرده است (فراهیدی، ۱۴۰۹، ج ۸، ص ۳۸۳). ابن فارس در معجم مقاییس اللغة معنای لغوی آن را این چنین آورده است: «النون و الباء و الهمزة قیاسة الإتیان من مکانٍ إلى مکان» (ابن فارس، ۱۴۰۴، ج ۵، ص ۳۸۵). مطابق این توضیح نبأ به معنای آوردن یا آمدن از جایی به جایی دیگر است.

راغب اصفهانی، برای خبری که نبأ گفته می‌شود شروطی را بدین صورت عنوان می‌کند: «نبأ، خبری است که فایده و سود بزرگی دارد، که از آن خبر علم و دانش حاصل می‌شود و بر ظن و گمان غلبه می‌کند، هیچ‌گاه گفتن خبر به معنی نبأ درست نیست مگر اینکه این سه اصل و نتیجه در آن باشد: ۱- سود و فایده ۲- علم و دانش ۳- غلبه بر ظن و گمان. به خبری که دروغی در آن نباشد شایسته است که نبأ گویند مثل خبری که از سوی خدا و از سوی نبی باشد» (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲، ص ۷۸۹).

علامه مصطفوی نیز نبأ را این چنین معنا کرده است: «أن الأصل الواحد في المادة: هو نقل حديث أو شيء آخر من موضع إلى موضع آخر؛ وقد سبق في خبر: أنه إطلاع نافذ و علم بالدقة و التحقيق، فلا يطلق بمعنى الخبر» (مصطفوی، ۱۳۶۸، ج ۱۲، ص ۱۳). ایشان نیز بر نبأ به عنوان خبری با اطلاع نافذ و علم با دقت و تحقیق صحه می‌گذارد.

۳- دیدگاه مفسران

در رابطه با آیه ۴۹ هود (ع)، نظرات متفاوتی در میان مفسران وجود دارد که در ادامه به تفکیک مورد بررسی و نقد قرار می‌گیرند.

۳-۱- دیدگاه اول

در این دیدگاه نظرات گروهی از مفسرین مطرح می‌شود که معتقدند پیامبر (ص) و قومش قبل از نزول این آیات از این داستان‌ها بی‌اطلاع بوده‌اند. این گروه معمولاً یا علتی را برای ادعای

خود مطرح نکرده‌اند و یا یکی از این دو حالت را محتمل دانسته‌اند: ۱- آگاهی نداشتن از کتب آسمانی ۲- تحریف کتب آسمانی. در ادامه پیرامون این دو احتمال توضیحاتی ارائه می‌گردد.

۳-۱-۱- آگاهی نداشتن از کتب آسمانی

طبری در جامع البیان عنوان می‌کند: «نوحیها إِلَیکَ مَا کُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَ لَا قَوْمُکَ مِنْ قَبْلِ هَذَا» یعنی این خبرهایی را که ما به تو وحی کردیم نه تو آن‌ها را پیش از وحی ما می‌دانستی و نه قوم تو از مردم عرب آن‌ها را می‌دانستند، زیرا آن‌ها اهل اطلاع از کتاب‌های تاریخی نبودند و برخی گفته‌اند «مِنْ قَبْلِ هَذَا» یعنی پیش از آمدن این قرآن، محمد (ص) و قومش از نوح و قوم او اگر خدا در کتابش تبیین نمی‌کرد، خبر نداشتند» (طبری، ۱۴۱۲، ج ۱۲، ص ۳۵).

سیوطی در کتاب الدر الممتثور فی تفسیر المأثور، (سیوطی، ۱۴۰۴، ج ۳، ص ۳۳۷)، شیخ طوسی در التبیان، (طوسی، بی تا، ج ۵، ص ۴۴۹)، مقاتل (مقاتل بن سلیمان، ۱۴۲۳، ج ۲، ص ۲۸۵)، نگارنده تفسیر من وحی القرآن (فضل الله، ۱۴۱۹، ج ۱۲، ص ۷۵)، محمدجواد مغنیه در التفسیر المبین (مغنیه، بی تا، ص ۲۹۱) و سبزواری نجفی در ارشاد الاذهان الی تفسیر القرآن (سبزواری نجفی، ۱۴۱۹، ص ۲۳۳) نیز قائل به این دیدگاه هستند.

۳-۱-۲- تحریف کتب آسمانی

گروهی دیگر از مفسران معتقدند که داستان انبیاء (ع) و به تبع نوح (ع) برای پیامبر (ص) و مردم عصر نبوی به این علت مجهول بوده است که کتب آسمانی تحریف گشته‌اند؛ فلذا بی اطلاعی مذکور نیز ناشی از همین مسئله دانسته شده است.

علامه طباطبایی در تفسیر المیزان عنوان می‌دارد: «نوحیها إِلَیکَ مَا کُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَ لَا قَوْمُکَ مِنْ قَبْلِ هَذَا» یعنی این داستان‌ها در عین اینکه صد درصد درست، صحیح و صدق محض است، برای تو (ای پیامبر) و قومت تا این زمان مجهول بود و آنچه از سرگذشت‌های مذکور قبل از نزول قرآن نزد اهل کتاب بوده تحریف شده و برگشته از وجه صواب بوده است» (طباطبایی، ۱۴۱۷، ج ۱۰، ص ۲۴۱).

عبدالکریم خطیب در کتاب التفسیر القرآنی للقرآن نیز بیان می‌کند، غیبی که در این آیه مطرح شده است غیب نسبی است زیرا آنچه نزد اهل کتاب است حقی است که با باطل اختلاط دارد (خطیب، ۱۴۲۴، ج ۶، ص ۱۱۵۱).

از دیگر قائلان به این نظریه می‌توان به آقای مکارم شیرازی در تفسیر نمونه (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۹، ص ۱۲۴) اشاره کرد.

۳-۲- دیدگاه دوم

مطابق این دیدگاه، پیامبر (ص) و قومش اجمالاً با داستان نوح (ع) آشنا بودند اما با نزول آیات قرآن، با تفصیل این داستان نیز آشنا شدند. فخر رازی را در زمره قائلان به این دیدگاه می‌توان دانست. وی در کتاب مفاتیح الغیب ذیل این آیه آورده است: «أليس كان قصة نوح مشهورة عند أهل العالم؟ قلنا بحسب الإجمال كانت مشهورة و أما التفاصيل المذكورة فما كانت معلومة» (فخر رازی، ۱۴۲۰، ج ۱۸، ص ۳۶۲).

رشید رضا نیز در المنار توضیحات بسیاری بدین مضمون بیان می‌دارد: «نُوحِيهَا إِلَيْكَ» یعنی ای رسول این سوره متمم و باز شده آن چیزی است که قبلاً به تو وحی کرده‌ایم. ظاهر این است که پیامبر (ص) و قومش این داستان را به این تفصیل نمی‌دانستند، بلکه پیامبر (ص) به‌اجمال می‌دانست. این سخن مانع از آن نیست که بعضی از افراد قوم از پیامبر (ص) یا دیگران چیزی از آن داستان شنیده باشند و اگر قومش (که قریش باشند)، این داستان را بر این وجه نفی شده یعنی «مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا» می‌دانستند، با توجه به اینکه بیشترشان به رسول‌الله (ص) کافر بودند، آن را تکذیب می‌کردند و این تکذیبشان در مورد این ماجرا حتماً نقل می‌شد که اینک تکذیب عمومی ایشان در مورد تمام داستان‌ها نقل شده است؛ اما تکذیب خاص (نسبت به داستان نوح) در آنچه از جانب ایشان شناخته می‌شود، (آن علم به این قصه قبل از آن است) اگر واقع می‌شد، این دلیلی بر آن‌ها به سود کفار بود درحالی‌که این چنین تکذیبی واقع نشده است لذا حجت بر آن‌ها و بعد ایشان واقع شد» (رشید رضا، بی‌تا، ج ۱۲، ص ۷۴).

آلوسی نیز قائل به این دیدگاه است تا آنجا که مطرح می‌کند: «مِنْ أُنْبَاءِ الْغَيْبِ» یعنی بعضی از اخباری که با ارزش بوده است. این اخبار به سبب گذشت زمان طولانی فقط برای خدا معلوم بوده است تا آنجا که مجوس اصل آن را منکر گردیده بود. شاهد آنکه اقوال گوناگون دیگر نیز با لفظ مجهول (قیل) ذکر شده‌اند و در آن بیان می‌شود: گفته شده برای غیر اهل کتاب این ماجرا غیب بوده است و اهل کتاب این داستان را می‌دانستند» (آلوسی، ۱۴۱۵، ج ۶، ص ۲۷۲).

ابوحیان اندلسی در تفسیر بحر المحيط (اندلسی، ۱۴۲۰، ج ۶، صص ۱۶۵-۱۶۶) و حسینی شیرازی در کتاب تقریب القرآن إلى الأذهان (حسینی شیرازی، ۱۴۲۴، ج ۲، ص ۶۱۳) قائل به دیدگاه دوم هستند.

در این میان، علاءالدین بغدادی در کتاب لباب التأویل فی معانی التنزیل (بغدادی، ۱۴۱۵، ج ۲، ص ۴۸۹) و همچنین طنطاوی در کتاب تفسیر الوسیط (طنطاوی، ج ۷، ص ۲۱۷-۲۱۸) احتمال هر دو دیدگاه را مطرح کرده‌اند.

۴- نقد دیدگاه‌ها

در نقد کلی این نظرات، بیان نکاتی برای تبیین مفهوم مورد مناقشه لازم و ضروری به نظر می‌رسد: اولاً از آنجایی که پیامبر (ص) و مسلمانان در کنار اهل کتاب و در تعامل با آنان زندگی می‌کردند پس با داستان نوح (ع) که در کتب آنان آمده بود می‌بایست آشنا می‌بودند. از این رو منظور از ﴿مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ﴾ در این آیه آگاهی نداشتن به داستان نوح (ع) نیست. دروزه نیز ذیل این آیه توضیحات مفصلی را در باب آشنایی قوم عرب با زبان عبری و تعامل آنان با یهود و نصاری و بالطبع آگاهی از محتوای کتب آنان عنوان می‌دارد (دروزه، ۱۳۸۳، ج ۳، ص ۵۲۳).

ثانیاً نام نوح (ع)، ۴۴ بار^۱ در قرآن کریم آمده. یک سوره نیز به نام ایشان اختصاص داده شده است. داستان نوح (ع) در شش سوره از سوره‌های قرآنی به تفصیل آمده است. سوره‌هایی که در آن‌ها به ماجرای نوح (ع) پرداخته شده عبارتند از: ۱- اعراف ۲- هود (ع) ۳- مؤمنون ۴- شعراء ۵- قمر ۶- نوح^۲. با بررسی اجمالی در ترتیب نزول این سور می‌توان دریافت که همگی آن‌ها مکی هستند و آیات سوره هود بعد از سوره‌های قمر، اعراف و شعراء نازل شده است. در نتیجه می‌توان اذعان داشت که نه تنها در عهدین بلکه در قرآن نیز راجع به ماجرای نوح (ع)، قبل از نزول آیات سوره هود، مطالبی عنوان شده است. از این رو حتماً پیامبر (ص) و مسلمانان از داستان نوح (ع) آگاهی داشته‌اند. در نتیجه دیدگاه آن دسته از مفسرانی که به سبب تحریف عهدین قائل

۱. (آل عمران: ۳۳/۳، نساء: ۱۶۳/۴، انعام: ۸۴/۶، اعراف: ۵۹/۷، ۶۹، توبه: ۷۰/۹، یونس: ۷۱/۱۰، هود: ۲۵/۱۱، ۳۲، ۳۶، ۴۲، ۴۵، ۴۶، ۴۸، ۸۹، ابراهیم: ۹/۱۴، اسراء: ۳/۱۷، ۱۷، مریم: ۵۸/۱۹، انبیاء: ۷۶/۲۱، حج: ۴۲/۲۲، مؤمنون: ۲۳/۲۳، فرقان: ۳۷/۲۵، شعراء: ۱۰۵/۲۶، ۱۰۶، ۱۱۶، عنکبوت: ۱۴/۲۹، احزاب: ۷/۳۳، الصافات: ۳۷/۷۵، ۷۹، ص: ۱۲/۳۸، غافر: ۵/۴۰، ۳۱، شوری: ۱۳/۴۲، ق: ۱۲/۵۰، ذاریات: ۴۶/۵۱، نجم: ۵۲/۵۳، قمر: ۵۴/۵۴، ۹، حدید: ۲۶/۵۷، تحریم: ۱۰/۶۶، نوح: ۱/۷۱، ۲۱، ۲۶).

۲. ترتیب نزول سور (اعراف: ۷/۳۹، هود: ۱۱/۵۲، مومنون: ۲۳/۷۴، شعراء: ۲۶/۴۷، القمر: ۵۴/۳۷، نوح: ۷۱/۷۱) می‌باشد این اعداد طبق روایت ابن‌عباس و تکمیل آن مطابق روایت جابر بن زید، با تصحیح از روی نسخه‌های متعدد قابل اعتماد، عنوان شده است (معرفت، ۱۳۸۱، ص ۶۷).

به مطلع نبودن پیامبر و قومش از این داستان، پیش از نزول این آیات بوده‌اند، در پرده‌ای از ابهام قرار می‌گیرد.

ثالثاً با توجه به تأکید بر ﴿مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ﴾ این نتیجه حاصل شود که گویی پیامبر (ص) و قومش هیچ اطلاعی از این داستان نداشته‌اند. حتی اگر داستان تحریف شده از ماجرای نوح (ع) در عهدین هم مدنظر باشد، باز هم این‌گونه خطاب منطقی نیست. رابعاً آیه ۴۹ سوره هود، یک تذکر الهی به رسول‌الله (ص) است؛ یعنی یا رسول‌الله این موضوعات تنها یک داستان‌گویی معمولی نیست. لذا این جملات شأن و اهمیت این قسمت از داستان نوح (ع) را در این سوره افزایش می‌دهد.

خامساً در ابتدای آیه و از تأکید در لفظ تَلْكَ نیز می‌توان دریافت که منظور باری تعالی، توجه دادن رسول‌الله (ص) به بازگو کردن جنبه‌هایی تازه از داستان نوح (ع) است که در این سوره مطرح شده است. بدین شکل آیاتی که در کل قرآن راجع به نوح (ع) نازل شده است منظور نمی‌باشد زیرا فقط در انتهای مجموعه آیاتی که در این سوره آمده از عبارت ﴿تَلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ﴾ استفاده شده است. ترجمه آیه با این تأکید، این چنین می‌باشد: این، (مواردی که از داستان نوح (ع) در این سوره مطرح شد) انباء غیب است. در نتیجه استدلال آن دسته از مفسران که تَلْكَ را به کل داستان نوح (ع) در قرآن تعمیم داده‌اند منطقی به نظر نمی‌رسد.

سادساً خداوند متعال عبارت ﴿تَلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ﴾ را در سه جای دیگر نیز استعمال کرده است. اولین مورد استعمال ماجرای مریم (س) در آیه ۴۴ سوره آل‌عمران است.^۱ در این مورد نیز کاملاً آشکار است که مسیحیان بهتر از مسلمانان از ماجرای مریم (س) خبر داشتند. دومین مورد کاربرد، ماجرای نوح (ع) در سوره هود (ع) است که تمرکز آن در آیه ۴۹ این سوره است. سومین موضع هم آیه ۱۰۲ سوره یوسف (ع) است که خداوند در انتهای داستان آن حضرت ذکر می‌کند.^۲

۵- دیدگاه برتر

با توجه به نکات ذکر شده می‌توان گفت منظور خداوند از اینکه می‌فرماید: ﴿تَلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ﴾، این نیست که کلیت این داستان را کسی نمی‌دانسته است بلکه یعنی یا رسول‌الله،

۱. ﴿ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يُلقُونَ أَقْلَامَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ...﴾ (آل عمران: ۴۴).

۲. ﴿ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُوا أَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ﴾ (یوسف: ۱۰۲/۱۲).

موضوعاتی از ماجرای نوح (ع) که در این سوره بر تو نازل شده است تاکنون بر کسی اخبار نگردیده. این مطالب برای همگان اعم از خودت و قومت موضوع جدیدی است و توجه بدان نیز مهم است. در این سوره از زاویه اخبار غیبی به ماجرای نوح (ع) نگاه شده است و به عبارتی خداوند وجوه جدیدی را از این داستان می‌خواهد مطرح کند که قبلاً مطرح نشده است. معنا و مفهوم تحت‌اللفظی آیه با توجه به فضا و لحن آیات این چنین به نظر می‌رسد: یا رسول‌الله، این مواردی که از داستان نوح (ع) در این سیاق و مجموعه از آیات مطرح شد را نه شما قبلاً می‌دانستی و نه قوم شما، این‌ها جدید است؛ یعنی موضوعاتی که در اینجا مطرح شده مطالبی نیست که در اثر همنشینی یهودیان و مسیحیان به قوم شما رسیده باشد و یا در آیات نازل تاکنون مطرح شده باشد این وجه یا وجوه تا الان ناپیدا بوده و کسی به این جنبه توجه نداشته است. از نتایج این دیدگاه آن است که می‌توان به راحتی ادعای مسیحیان و یهودیان، مبنی بر اینکه قرآن برگرفته از تورات و انجیل است را رد کرد. به‌رغم وجود شباهت میان داستان‌هایی که در قرآن و سایر کتب الهی آمده است، اما در قرآن به انباء غیبی از ماجراها اشاره شده است که در سایر کتب الهی همچون انجیل و تورات عنوان نشده است.^۱

۶- مفهوم‌یابی عبارت «انباء الغیب» در آیه ۴۹ سوره هود (ع)

با توجه به توضیحاتی که تاکنون داده شد حال باید دید منظور از انباء غیب در ماجرای نوح (ع) چیست؟ آنچه از داستان نوح (ع) در سوره هود مطرح شده دارای خصوصیات خاصی است. برای مثال مقاطعی از داستان نوح (ع) صرفاً در این سوره بیان شده و تا قبل از آن در هیچ سوره دیگری بیان نشده است؛ و یا بخشی از فرازهای موجود در سوره هود به‌گونه‌ای است که پیروان

۱. یکی از پرطرفدارترین دیدگاه‌ها در میان مستشرقان پیرامون قرآن، دیدگاه اقتباس است. با اینکه افرادی نظیر تئودور نولدکه آلمانی (۱۸۳۶ - ۱۹۳۱) و گلدزیهر یهودی (۱۸۵۰ - ۱۹۲۱) در این زمینه در نزد خاورشناسان از شهرت، اعتبار و جایگاه ویژه‌ای برخوردارند، به نظر می‌رسد پرجمع‌ترین کار تحقیقی که از سوی غیرمسلمانان برای انکار و حیاتی بودن قرآن و اثبات دیدگاه اقتباس صورت گرفته است از یوسف درّه حدّاد (۱۹۱۳ - ۱۹۷۹) کشیش مسیحی معاصر است. به‌زعم وی، قرآن کتابی جدید یا دعوتی نو و یا دربردارنده نبوتی مستقل نیست؛ زیرا اسلام و توحیدی که قرآن از آن تبلیغ می‌کند، همان اسلام و توحید تورات و انجیل است. تنها تفاوت در این است که پیامبر اسلام با زبان عربی و برای مخاطبان عرب‌زبان خود به تبلیغ اسلام «الکتاب» می‌پردازد (فقیه، ۱۳۸۹، ص ۷۹).

ادیان دیگر نیز از آن خبر نداشته‌اند. از این رو می‌توان اظهار داشت، فرازهایی از این داستان که پیروان ادیان دیگر از آن خبر دارند، از قبیل انباء و اخبار غیبی داستان نوح (ع) محسوب نمی‌شوند. وقتی از این منظر بنگریم، می‌بایست فهرستی از خصوصیات و مشخصات داستان نوح (ع) در عهدین احصاء شود. همچنین مواردی متمایز از مقایسه و بررسی مجموعه آیات مربوط به نوح (ع) در سوره هود و سایر آیاتی که در قرآن به ماجرای نوح (ع) پرداخته شده است، پیش روی انسان گشوده می‌گردد که در نهایت می‌توان با مقایسه این دو فهرست، انباء و اخبار غیبی در این سوره را استخراج کرد. لذا روش تحقیق و پژوهش با توجه به این فرضیه بدین صورت تبیین می‌شود که ابتدا باید داستان نوح (ع) در عهدین بررسی و موضوعات مطرح شده در آن استخراج گردد. سپس داستان نوح (ع) در سوره هود، با سایر آیات مربوط به نوح (ع) در قرآن بررسی شده و موارد متمایز آن استخراج شود. در نهایت دو ستون استخراج شده با یکدیگر مقایسه گردند تا موارد اختصاصی داستان نوح (ع) در سوره هود مشخص شود.

۷- مقایسه داستان بر اساس آموزه‌های عهدین و قرآن

برای بررسی و درک بهتر، جدول مقایسه‌ای از موضوعات مطرح شده داستان نوح (ع) در عهد قدیم و موضوعات مطرح شده داستان نوح (ع) که در قرآن آمده است، در ذیل ارائه می‌گردد.^۱ جدول ۱: مقایسه تطبیقی ماجرای نوح (ع) در قرآن و عهدین

موضوع	عهد قدیم	قرآن
نسب نوح (ع)	نسب تا آدم (ع)، به تفصیل ذکر شده	-----
مردم زمان نوح (ع)	فاسد، ظالم	فاسد، ظالم، مشرک
نبوت یا دعوت نوح (ع)	دعوت نوح (ع) از سوی خدا؛ سخن صریحی از نبوت نوح (ع) نیست	نبوت نوح (ع)
دعوت نوح (ع) از مردم	از مؤمنین سخنی نیامده است	طرح به صورت مفصل
ساختن کشتی	به دستور خدا با ذکر اندازه‌ی کشتی	به دستور خدا و بر اساس وحی

۱. مطالب از کتاب مقایسه قصص در قرآن و عهدین، آقای دکتر عباس اشرفی، صص ۱۸۸-۲۰۱ استخراج شده است.

ایجاد طوفان	با باران و جوشش آب‌های زیرزمینی	با باران و جوشش آب‌های زیرزمینی
نتیجه طوفان	هلاکت همه غیر از خانواده نوح	هلاکت همه حتی فرزند و همسر نوح (ع) به جز مؤمنان
عهد خدا با نوح (ع) (رنگین کمان)	نشانه عهد خدا با موجودات روی زمین بعد از طوفان	-----
چگونگی پیاده شدن از کشتی	به تفصیل آمده است	به دستور خدا به سلامت پیاده شدند
پسران نوح (ع)	ذکر تفصیلی سام، حام، یافث	فقط یک پسر جزء هلاک شدگان است
سن نوح (ع)	۹۵۰ سال	رسالت نوح (ع) را ۹۵۰ سال می‌داند
وفات نوح (ع)	در سن ۹۵۰ سالگی	-----

۸- بررسی آیات

در بررسی آیات، توضیح چند نکته لازم و ضروری به نظر می‌رسد:

اولاً در جدول مقایسه، آیاتی که در ذیل مشاهده می‌کنید، موارد مطرح شده در سه سوره قمر، اعراف و شعراء که ترتیب نزول آنها قبل از سوره هود می‌باشد (معرفت، ۱۳۸۱، ص ۶۷) در یک ستون و موارد مطرح شده در دو سوره نوح و مؤمنون که ترتیب نزولشان بعد از سوره هود می‌باشد در ستونی دیگر نوشته شده است.

ثانیاً آیات مرتبط با نوح (ع) در سوره هود در یک ستون مجزا آورده شده است و موضوعات مطرح شده در این سوره با دو ستون دیگر که آیات سور نازل شده قبل از هود (قمر، اعراف، شعراء) و آیات سور نازل شده بعد از سوره هود (نوح، مؤمنون) است، مقایسه شده است.

اگر موضوعات سوره هود با دو ستون دیگر مشابهت داشته باشد، آن موضوع در ستون وجه غیبی، علامت ضربدر (×) می‌خورد. معنای این علامت آن است که این موضوع قبلاً جزو آیات نازله بر رسول الله (ص) بوده است پس در نتیجه انباء غیبی محسوب نمی‌شود. اگر آیه‌ای فاقد

مشابهت بود و تنها در سوره هود مطرح شده باشد، در ستون وجوه غیبی، علامت تیک (✓) می خورد. در نتیجه با بررسی آیات تا انتها وجوه غیبی ماجرای نوح (ع) در این سوره استخراج می گردد.

ثالثاً همان گونه که عنوان شد، سوره هود بعد از سوره های قمر، اعراف و شعراء نازل شده است پس صحیح تر آن است که سوره هود (ع) با این سه سوره مقایسه شود و در نهایت وجوه غیبی از آن نتیجه گرفته شود. ولی در حقیقت ما با دو فرضیه می توانیم این مسأله را پیگیری نماییم. یک فرضیه همان گونه که عنوان شد، مبنی بر آن است که موضوعات سوره هود (ع) را با سه سوره نازل شده قبل از آن مقایسه کنیم که همان سور قمر، اعراف و شعراست و استدلال مان هم این است که تا آن زمان این موضوعات درباره نوح (ع) بر پیامبر نازل شده و هرچه در سوره هود (ع) جدید و تازه مطرح شده است، آنان وجوه غیبی می باشند (با این فرض که در عهدین نیز ذکر نشده باشد).

این فرضیه عقلاً درست است. اما فرضیه دوم از آنجا شکل می گیرد که ممکن است شبهات و سؤالاتی ذهن ما را درگیر سازد. مثلاً وقتی گفته می شود سوره اعراف در ترتیب نزول سی و نهمین جایگاه و هود پنجاه و دومین جایگاه را دارد، آیا تمام آیات این سوره ها یکجا نازل شده اند؟ شاید حداکثر آیات این سوره ها این ترتیب نزول را دارا بوده و تعدادی از آیات آن ترتیب نزول دیگری داشته اند؟ در پاسخ به این شبهه باید این نکته را یادآور شد که مستثنیات سور مکی و مدنی (وجود آیات مکی در سور مدنی و بالعکس) همواره مورد توجه اندیشمندان و محققان علوم قرآنی قرار داشته و باعث به وجود آمدن دیدگاه های متفاوتی در این مورد شده است.

در نهایت قائلان به وجود تداخل، در مجموع از وجود ۲۲۳ آیه متداخل در ۳۹ سوره مکی و ۱۱ سوره مدنی سخن گفته اند که ادله و روایات مورد استناد آنان دارای آسیب هایی نظیر ضعف متن و سند، تعارض، اجتهاد شخصی مفسر، روایت از غیر معصوم و خلط مبنای تعریف مکی و مدنی می باشد (فائز، ۱۳۹۰، صص ۱۲۷-۱۵۲). پس در نتیجه این شبهه قابل اعتنا نمی باشد.

شبهه ای دیگر که قابل ذکر است نمونه هایی از اختلاف روایات جداول ترتیب نزول سوره ها می باشد که البته موارد اختلافی آن بسیار ناچیز است.^۱ همچنین در کتاب شرحی بر قرآن به

۱. سوره فاتحه در روایت ابن عباس افتاده که بنا بر روایت جابر بن زید و دیگر روایات در ردیف پنجم آمده است. تفاوت روایت ابن عباس و امام صادق (ع)، فقط آن است که سوره صف (۱۱۱) دو شماره جلو رفته و در نتیجه موجب تغییر عدد نزول چند سوره ماقبل و مابعد خود شده است. در ترتیب مصحف الازهر نیز فقط دو سوره نصر با شماره

ترتیب نزول آیات تألیف آقای دکتر سید رضا نیازمند^۱ ترتیب نزول به این گونه مطرح شده است: سور قمر، نوح، مؤمنون، هود، اعراف، شعراء. در نتیجه شاید تکیه بر اعداد ترتیب نزول سور، تکیه‌گاه محکمی در این پژوهش نباشد. در نتیجه ما فرضیه دومی را دنبال می‌کنیم مبنی بر اینکه تمام موضوعات مطرح شده در شش سوره دیگر را با سوره هود مقایسه کرده و موارد متمایز و اختصاصی سوره هود را وجوه غیبی نتیجه‌گیری می‌نماییم.

رابعاً با توجه به مطالبی که عنوان شد، جدول مقایسه آیات، بر اساس فرضیه دوم (بدون در نظر گرفتن ترتیب نزول سور) نتیجه‌گیری شده است؛ یعنی موارد استخراجی سوره هود با پنج سوره‌ای که آیات مربوط به نوح (ع) در آن است، مقایسه و در نهایت جمع‌بندی شده است. خامساً موارد اختلاف این دو فرضیه به راحتی از طریق جدول قابل استخراج است. این موارد شامل عناوین ردیف‌های ۱۳ (ساخت کشتی باعیننا و وحینا)، ۱۵ (آمدن امر عذاب)، ۱۶ (جوشیدن آب از تنور)، ۱۷ (حمل زوجها به صورت نر و ماده) و ۱۸ (سوار کردن خانواده نوح (ع) در کشتی به جز افراد خاص) می‌باشد که طبق فرضیه دوم این موارد از لیست وجوه غیبی حذف می‌شوند. با توجه به توضیحات ذکر شده، در جدول ذیل به بررسی این آیات می‌پردازیم.

جدول ۲: تشخیص وجوه غیبی آیات مرتبط با نوح (ع) در سوره هود

ردیف	موضوعات مطرح‌شده در سوره هود (ع)	آیات مرتبط با نوح در سوره هود	آیات مرتبط با نوح (ع) در سوره هود	آیات مرتبط با نوح در سوره هود
	وجه غیبی	القمر (۳۷) / الاعراف (۳۹) / الشعراء (۴۷)	سوره هود (۵۲)	نوح (۷۱) / المؤمنون (۷۴)
۱	رسالت نوح (ع) ✕	<ul style="list-style-type: none"> • لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ... (الاعراف/۵۹) • ... وَ لَكِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ (الاعراف/۶۱) • كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ مُّرْسَلِينَ (الشعراء/۱۰۵) 	<ul style="list-style-type: none"> • وَ لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ (هود/۲۵) 	<ul style="list-style-type: none"> • إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ... (نوح/۱) • وَ لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ... (المؤمنون/۲۳)

(۱۱۴) و جمعه (۱۱۰) جایجا شده است. شهرستانی نقل ابن واقد در مورد سوره شعراء را دو بار قبل و بعد از نمل تکرار کرده است که نشان می‌دهد امکان اشتباه از سوی ناقلین وجود داشته است (اکرمی، و مرتضوی، ۱۳۹۱، ص ۱۲۳).
 ۱. ترتیب سور از جلد ۱ کتاب شرحی بر قرآن به ترتیب نزول آیات آقای نیازمند استخراج شده است (نیازمند، ۱۳۹۰).

۷	مبین بودن نوح(ع) از جانب خدا ✓	<p>• قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِن كُنْتُمْ عَلَىٰ بَيْتِهِ مِن رَّبِّي وَآتَانِي رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِهِ فَعَمِيتَ عَلَيْكُمْ أَنْزَلْنَا مُكْمُوهُنَّ لَكُمْ وَآتَيْنَاهُنَّ خِيَابَهُنَّ</p> <p>(هود/۲۸)</p>
۸	واجد رحمت بودن از جانب خدا ✓	<p>• قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِن كُنْتُمْ عَلَىٰ بَيْتِهِ مِن رَّبِّي وَآتَانِي رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِهِ فَعَمِيتَ عَلَيْكُمْ أَنْزَلْنَا مُكْمُوهُنَّ لَكُمْ وَآتَيْنَاهُنَّ خِيَابَهُنَّ</p> <p>(هود/۲۸)</p>
۹	اجر نوح (ع) با خدا ✗	<p>• وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ (الشعراء/۱۰۹)</p> <p>• وَيَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ اللَّهِ وَ مَا أَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَلَكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ</p> <p>(هود/۲۹)</p>
۱۰	طرد نکردن مؤمنان ✗	<p>وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ (الشعراء/۱۱۴)</p> <p>• وَيَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ اللَّهِ وَ مَا أَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَلَكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ</p> <p>(هود/۲۹)</p> <p>• وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ طَرَدْتَهُمْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ (هود/۳۰)</p>

	<p>• <u>وَاِذَا قَوْمٌ لَّا اسْتَلْتُمْ عَلَيْهِ</u> <u>مَالًا لَّنْ اَجْرِي اِلَّا عَلٰى اللّٰهِ</u> <u>وَمَا اَنَا بِطَارِدِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا</u> <u>اِنَّهُمْ مُّٰلِقُوْا رَبِّيْمْ</u> وَ لَكِنِّيْ <u>اَرَاكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُوْنَ</u> (هود/۲۹)</p>		<p>ياران نوح و ملاقات رب ✓</p>	<p>۱۱</p>
	<p>• <u>وَلَا اَقُوْلُ لَكُمْ عِنْدِيْ</u> <u>خَزَائِنُ اللّٰهِ وَلَا اَعْلَمُ</u> <u>الْغَيْبَ وَلَا اَقُوْلُ اِنِّيْ مَلِكٌ</u> <u>وَلَا اَقُوْلُ لِلَّذِيْنَ تَزْدَرِيْ</u> <u>اَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللّٰهُ</u> <u>خَيْرًا</u> اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا فِيْ <u>اَنْفُسِهِمْ اِنِّيْ اِذَا لَمِنَ</u> <u>الظّٰلِمِيْنَ</u> (هود/۳۱)</p>		<p>عذاب قوم نوح: غيب و جزء خزینه الهی دخیل بودن ملائکه در عذاب ✓</p>	<p>۱۲</p>
<p>• <u>فَاَوْحَيْنَا اِلَيْهِ اَنْ اصْنَعِ</u> <u>الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَ وَّحَيْنَا ...</u> (المؤمنون/۲۷)</p>	<p>• <u>وَ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَ</u> <u>وَّحَيْنَا وَ لَا تُخَاطِبُنِيْ فِيْ</u> <u>الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا اِنَّهُمْ مُّغْرَقُوْنَ</u> (هود/۳۷)</p>		<p>ساخت کشتی: بأعيننا و وَحَيْنَا ✗</p>	<p>۱۳</p>
	<p>• <u>فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ مَنْ يَّاتِيهِ</u> <u>عَذَابٌ يُّخْزِيْهِ وَ يَحِلُّ عَلَيْهِ</u> <u>عَذَابٌ مُّقِيمٌ</u> (هود/۳۹)</p>		<p>عذاب خزی و پایدار ✓</p>	<p>۱۴</p>
<p>• <u>فَاَوْحَيْنَا اِلَيْهِ اَنْ اصْنَعِ</u> <u>الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَ وَّحَيْنَا فَاِذَا</u> <u>جاء امرنا</u> (المؤمنون/۲۷)</p>	<p>• <u>حَتّٰى اِذَا جَاءَ اَمْرُنَا وَ فَارَ</u> <u>التَّنُوْرُ قُلْنَا اِحْمِلْ فِيْهَا مِنْ</u> <u>كُلِّ زَوْجِيْنَ اٰتَيْنِ وَ اَهْلِكَ</u> <u>اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَ</u></p>		<p>شروع امر عذاب ✗</p>	<p>۱۵</p>

	<p>مَنْ آمَنَ وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ (هود/۴۰)</p>			
<p>۱۶</p>	<p>جوشیدن آب از تنور ✘</p>	<p>• حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ آمَنَ وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ (هود/۴۰)</p> <p>• فَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنْ اصْنَعِ الْفُلَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحَيْنَا فَإِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ... (المؤمنون/۲۷)</p>		
<p>۱۷</p>	<p>حمل همه حیوانات نر و ماده در کشتی ✘</p>	<p>• حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ آمَنَ وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ (هود/۴۰)</p> <p>• فَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنْ اصْنَعِ الْفُلَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحَيْنَا فَإِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ (مؤمنون/۲۷)</p>		
<p>۱۸</p>	<p>سوار شدن خانواده نوح و مؤمنین در کشتی ✘</p>	<p>• حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ آمَنَ وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ (هود/۴۰)</p> <p>• فَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنْ اصْنَعِ الْفُلَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحَيْنَا فَإِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ (المؤمنون/۲۷)</p>		
<p>۱۹</p>	<p>اسم الله در جابجایی کشتی ✓</p>	<p>• وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ مَجْرَاهَا وَمُرْسَاهَا إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ (هود/۴۱)</p>		

	<p>• وَ هِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَ نَادَى نُوحٌ ابْنَهُ وَ كَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَ لَا تَكُن مَعَ الْكَافِرِينَ (هود/۴۲)</p>		<p>مقایسه امواج طوفان با کوهها ✓</p>	<p>۲۰</p>
	<p>• قَالَ سَأْوِي إِلَى جِبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِلَّا مَنْ رَحِمَ (هود/۴۳)</p>		<p>مشمولان رحمت و عصمت از عذاب ✓</p>	<p>۲۱</p>
	<p>• وَ قِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكَ وَ يَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَ غِيضَ الْمَاءِ وَ قُضِيَ الْأَمْرُ وَ اسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ (هود/۴۴)</p>		<p>نحوه اتمام امر عذاب ✓</p>	<p>۲۲</p>
	<p>• وَ قِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكَ وَ يَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَ غِيضَ الْمَاءِ وَ قُضِيَ الْأَمْرُ وَ اسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ (هود/۴۴)</p>		<p>مستقر شدن بر جودی ✓</p>	<p>۲۳</p>

	<p>• وَ نَادَى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي</p> <p>(هود/۴۵)</p> <p>• قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ</p> <p>(هود/۴۶)</p> <p>• قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَ تَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ</p> <p>(هود/۴۷)</p>		<p>ماجرای پسر نوح و تعریف اهلیت در نظام الهی</p> <p>✓</p>	<p>۲۴</p>
	<p>• قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَ بَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَ عَلَيَّ أُمَّم مِّمَّن مَعَكَ وَ أُمَّم سَنَمْتَعُهُمْ ثُمَّ يَمْسَهُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ</p> <p>(هود/۴۸)</p>		<p>هبوط با سلامتی و برکات</p> <p>✓</p>	<p>۲۵</p>
	<p>• تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَ لَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ</p> <p>(هود/۴۹)</p>		<p>انباء غیب</p> <p>✓</p>	<p>۲۶</p>

۹- نتیجه مقایسه جدول آیاتی (انباء غیبی)

با توجه به جدول مقایسه آیات، موارد استخراجی انباء غیبی در جدول ۲ (مطابق با فرضیه

دوم) عبارتند از:

جدول ۳: وجوه غیبی آیات مرتبط با نوح (ع) در سوره هود (ع) مستخرج شده از جدول ۲

آیات مرتبط با نوح در سوره هود	موضوعات مطرح شده در سوره هود (ع)	وجه غیبی	آیه
	وجه غیبی		
	واجد بینه بودن نوح (ع) از جانب خدا	✓	۷
	واجد رحمت بودن نوح (ع) از جانب خدا	✓	۸
	یاران نوح و ملاقات رب	✓	۱۱
	عذاب قوم نوح: غیب و جزء خزینه الهی	✓	۱۲
	عذاب خزی و پایدار	✓	۱۴
	اعمال اسم الله برای جابجایی کشتی	✓	۱۹
	قیاس امواج طوفان همانند کوهها	✓	۲۰
	مشمولان رحمت و عصمت از عذاب	✓	۲۱
	نحوه اتمام امر عذاب	✓	۲۲

<p>﴿وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَ يَا سَمَاءُ أَقْلَعِي وَ غِيضَ الْمَاءِ وَ قُضِيَ الْأَمْرُ وَ اسْتَوَتْ عَلَى الْجُودَىٰ وَ قِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ (هود/۴۴)</p>	<p>مستقر شدن بر جودی (فرود کشتی) ✓</p>	<p>۲۳</p>
<p>﴿قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْتَلِنَ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ﴾ (هود/۴۶)</p>	<p>ماجرای پسر نوح و تعریف اهلیت در نظام الهی ✓</p>	<p>۲۴</p>
<p>﴿قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَ بَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَ عَلَىٰ أُمَّهِم مِّن مَّعَكَ وَ أُمَّهُم مِّن مَّعَكَ وَ أُمَّهُم مِّن مَّعَكَ وَ أُمَّهُم مِّن مَّعَكَ﴾ (هود/۴۸)</p>	<p>هبوط با سلامتی و برکات ✓</p>	<p>۲۵</p>
<p>﴿تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَ لَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ﴾ (هود/۴۹)</p>	<p>انباء غیب ✓</p>	<p>۲۶</p>

برای نتیجه‌گیری نهایی همان‌گونه که ذکر شد لازم است نتیجه این جدول با جدول عهدین مقایسه شود که در نهایت و با توجه به موارد استخراج‌شده مشاهده می‌گردد که هیچ موردی از موارد بالا در عهدین ذکر نشده است و در مقایسه این دو جدول هیچ مورد مشترکی وجود ندارد. پس می‌توان گفت که موارد مستخرج شده از جدول، اشاره به آیاتی دارد که نه در عهدین و نه در قرآن مشابهت موضوعی ندارند.

در پی استخراج این موارد سؤالاتی به ذهن متبادر می‌شود که، به چه دلیل این موارد جزء وجوه غیبی است؟ چه خصوصیات و ویژگی‌هایی آنان را جزء انباء غیب آورده است؟ و یا به عبارتی وجه اشتراک این موارد کدام است که خداوند آنان را در زمره انباء غیب آورده است؟ البته پاسخ به این‌گونه از سؤالات از محدوده این گفتار خارج است و خود می‌تواند موضوع پژوهشی مفصل در ادامه این تحقیق قرار گیرد. آنچه در این مقاله به آن پرداخته شد، استخراج موضوعات اختصاصی مطرح‌شده از داستان نوح (ع) در سوره هود در مقایسه با سایر سوره مرتبط با نوح (ع) در قرآن و عهدین بوده است.

نتیجه‌گیری

۱- وجوهی از داستان نوح (ع) تحت عنوان ﴿أَنْبَاءِ الْغَيْبِ﴾ در سوره هود (ع) مطرح شده که قبل از نزول این آیات، نه پیامبر (ص) و نه قوم ایشان و همچنین پیروان ادیان دیگر از آنها اطلاعی نداشته‌اند.

۲- موضوعات اختصاصی داستان نوح (ع) در این سوره به اختصار عبارتند از:

- نوح (ع) از جانب خداوند واجد بیّنات و رحمت بود.
 - یاران نوح (ع) ربّشان را ملاقات می‌کنند.
 - عذاب قوم نوح از خزائن الهی و غیب بوده است و ملائک در آن دخیل بودند.
 - عذاب قوم نوح از نوع عذاب خزی بوده و همیشه در آن مقیم هستند.
 - ﴿بِسْمِ اللَّهِ﴾ در عمق عالم برای حرکت دادن و توقف کشتی اعمال شده است.
 - امواج طوفان مانند کوه‌ها مقایسه شده است.
 - مصونیت نداشتن از عذاب به‌جز برای کسانی که شامل رحمت الهی (کشتی نوح) گردند.
 - نحوه اتمام امر عذاب و فرود کشتی در کوه جودی.
 - اهلّیت در نظام الهی و وابستگی آن به عمل صالح.
 - شروع دوران جدید بشر با هبوط و همراهی سلامت و برکت بر نوح (ع) و امت‌های بعد.
- ۳- از دیگر نتایج این پژوهش، استدلالی قرآنی است در ردّ شبهه اقتباس که توسط یهودیان و مسیحیان در تأثیرپذیری قرآن از کتب آنان عنوان شده است.

منابع و مأخذ

- قرآن کریم

۱. ابن فارس، احمد بن فارس؛ معجم مقاییس اللغة؛ قم: مکتب الاعلام الاسلامی، ۱۴۰۴ ق.
۲. اکرمی، ایوب؛ مرتضوی، سید محمد؛ «مبانی و پیش فرض‌های رویکرد تفسیر ترتیب نزولی قرآن»؛ مجله مطالعات تفسیری، شماره ۱۱، ۱۳۹۱ ش.
۳. آلوسی، سید محمود؛ روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم؛ بیروت: دار الکتب العلمیة، ۱۴۱۵ ق.
۴. اندلسی، ابو حیان محمد بن یوسف؛ البحر المحیط فی تفسیر؛ بیروت: دار الفکر، ۱۴۲۰ ق.
۵. بغدادی، علاء‌الدین علی بن محمد؛ لباب التأویل فی معانی التنزیل؛ بیروت، دار الکتب العلمیة، ۱۴۱۵ ق.
۶. مقاتل بن سلیمان؛ تفسیر مقاتل بن سلیمان؛ بیروت: دار احیاء التراث، ۱۴۲۴ ق.
۷. حسینی شیرازی، سید محمد؛ تقریب القرآن الی ایزهان؛ بیروت: دارالعلوم، ۱۴۲۴ ق.
۸. خطیب، عبدالکریم؛ التفسیر القرآنی للقرآن؛ بیروت: دارالفکر العربی، ۱۴۲۴ ق.
۹. دروزه، محمد عزت؛ التفسیر الحدیث؛ قاهره: دار احیاء الکتب العربیة، ۱۳۸۳ ق.
۱۰. راغب اصفهانی، حسین بن محمد؛ مفردات الفاظ قرآن؛ بیروت: دار القلم - الدار الشامیة، ۱۴۱۲ ق.
۱۱. رشید رضا، محمد؛ تفسیر المنار؛ بیروت: دار المعرفه، بی تا.
۱۲. زمانی، محمدحسن؛ قانعی اردکانی، علی؛ «نقد شبهات مستشرقان درباره تناسب آیات قرآن»؛ مجله تخصصی قران پژوهی خاورشناسان، شماره ۱۲، ۱۳۹۱ ش.
۱۳. سبزواری نجفی، محمد بن حبیب‌الله؛ ارشاد الازهان الی تفسیر القرآن؛ بیروت: دار التعارف للمطبوعات، ۱۴۱۹ ق.
۱۴. سیوطی، جلال‌الدین؛ الدر المنثور فی تفسیر المأثور؛ قم: کتبخانه آیه الله مرعشی نجفی، ۱۴۰۴ ق.
۱۵. طباطبایی، محمدحسین؛ المیزان فی تفسیر القرآن؛ قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه‌ی مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۰۴ ق.
۱۶. طبرسی، فضل بن حسن؛ مجمع البیان فی تفسیر القرآن؛ تهران: انتشارات ناصرخسرو، ۱۳۷۲ ش.
۱۷. طبری، ابوجعفر محمد بن جریر؛ جامع البیان فی تفسیر القرآن؛ بیروت: دار المعرفه، ۱۴۱۲ ق.
۱۸. طنطاوی، سید محمد؛ التفسیر الوسیط للقرآن الکریم؛ بی جا، «بی تا».
۱۹. طوسی، محمد بن حسن؛ التبیان فی تفسیر القرآن؛ بیروت: دار احیاء التراث العربی، «بی تا».
۲۰. فائز، قاسم؛ «بررسی نظریه آیات مستثنیات سور مکی ومدنی»؛ مجله مطالعات تفسیری، شماره ۸، ۱۳۹۰ ش.

۲۱. فخرالدین رازی، ابو عبدالله محمد بن عمر؛ *مفاتیح الغیب*؛ بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۲۰ ق.
۲۲. فراهیدی، خلیل بن احمد؛ *کتاب العین*؛ قم: نشر هجرت، ۱۴۰۹ ق.
۲۳. فضل الله، سید محمد حسین؛ *تفسیر من وحی القرآن*؛ بیروت: دار الملائک للطباعة و النشر، ۱۴۱۹ ق.
۲۴. فقیه، حسین؛ «دیدگاه اقتباس قرآن از منظر یوسف در حداد»؛ مجله معرفت کلامی، شماره ۱، ۱۳۸۹ ش.
۲۵. مصطفوی، حسن؛ *التحقیق فی کلمات القرآن الکریم*؛ تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۶۰ ش.
۲۶. معرفت، محمد هادی؛ *علوم قرآنی*؛ قم: موسسه انتشاراتی التمهید، ۱۳۸۱ ش.
۲۷. مغنیه، محمد جواد؛ *التفسیر المبین*؛ قم: بنیاد بعثت، «بی تا».
۲۸. مکارم شیرازی، ناصر؛ *تفسیر نمونه*؛ تهران: دار الکتب الاسلامی، ۱۳۷۴ ش.
۲۹. نیازمند، سید رضا؛ *شرحی بر قرآن به ترتیب نزول آیات*؛ اصفهان: انتشارات بنی هاشم، ۱۳۹۰ ش.